

Beszélgetés Karácsonyi Bélával, a JATE Központi Könyvtárának igazgatójával

(A Gondolatjel 1985/1-es számában olvastuk az alábbi interjút. Úgy gondoltuk, a szélesebb olvasótábor kezébe kerülő másodközlés jobban segítheti az egyetemi könyvtár gondjaival való megismerkedést.)

— Az egyetem gazdasági helyzete köztudottan válságos. Milyen jelenleg a könyvtár anyagi ellátottsága?

— Induljunk 1977-től. A Központi Könyvtár beszerzési költségvetési kerete a következőképpen alakult:

1977: 1 530 000 Ft; 1978: 1 530 000 Ft; 1979: 1 630 000 Ft; 1980: 1 630 000 Ft; 1981: 1 830 000 Ft; 1982: 1 830 000 Ft; 1983: 1 630 000 Ft; 1984: 1 780 000 Ft; 1985: 1 780 000 Ft; A pénzösszeg tehát az elmúlt években gyakorlatilag azonos szinten maradt.

— 1977-ben még elegendő volt ennyi?

— Nem, sosem volt elegendő, de a szükséges és kért póthiteleket mindig megkaptuk. Ez évente összesen körülbelül félmillió forintba rúgott, bár még ez a mennyiség sem volt megfelelő. A könyvtárnak szerencsére másra is biztosítanak keretet (például: bútor, papírvásárlás stb.). Ezekből csoportosítottunk át könyv- és folyóiratbeszerzésre. Neheztette helyzetünket, hogy 1979. január 1-től átvettük a történelmi és ókortudományi szakkönyvtárat. Erre az egységre évente 170 000 Ft-os keret van biztosítva. Ebből az összegből öt év alatt eddig összesen körülbelül egy millió forint jött össze. Azonban szakkönyvtárra eddig körülbelül kétfélmillió forintot fordítottunk. A költségvetés ezt nem vette figyelembe. Mint ahogy azt sem, hogy a könyvek és folyóiratok ára körülbelül évi 20–30 százalékkal emelkedik. Kilenc év alatt bekövetkezett 190 százalékos emelkedés áll tehát szemben a stagnáló költségvetéssel. Ez oda vezetett, hogy tavaly 1984-ben a folyóiratok felémésztették az egész keretet. A könyvbeszerzés az idei (1985-ös) költségvetés terhére történt, mint deficit áthúzódot. Ebben az évben már a folyóiratokat sem tudjuk kifizetni. Lemondunk tehát belőlük. Öngyilkos politika, az egész elmúlt kilenc évben folyamatosan „rostáltuk” a folyóiratokat, s most ezt a „rostált” anyagot kell tovább szükíteni főleg a devizás beszerzés rovására. Ráadásul olyan a mechanizmus, hogy a külföldi lapokat csak 1986-ra lehet lemondani. Ebből az ördögi körből nem lehet kitorolni. Ezenkívül 1984-ben vérszenen csökkentek a póthitelek is. Jelen pillanatban külföldi könyveket egyáltalán nem veszünk, de még mindig futnak be tavalyi, tavaly előtti rendelések, ezeket pedig ki kell fizetni.

— Milyen a könyvtár technikai ellátottsága?

— Igen, például a megfelelő másoló kapacitás talán segíthetne az elmaradás felszámolásában, legalábbis ami a szakirodalmi ellátottságot illeti. De valutális nehézségek miatt ez nincs. Mint ahogy nincs könyvtárunknak számítógépe sem. A könyvtár információs központ. Számítógép nélkül... Ez még az egyetemen belül is hátrányos helyzetet jelent.

— Ez nyilván nagy terhet ró a könyvtári dolgozókra. Mi a helyzet ezen a téren?

— Nemzetközileg elfogadott norma szerint minden tízezer kötetnyi gyarapodás után 1 fővel kellene növekednie a létszámnak. Az évi 12–13 ezer egységes (csak könyv!) emelkedéssel szemben azonban nálunk csökkent a dolgozók létszáma.

— Hogyan lehet ebben a helyzetben például a tárolási gondokat megoldani?

— Nehezen. Tárolási gondjainkat enyhítendő terveztük az udvartér beépítését. Biztató tárgyalásokat folytatunk az építkezéssel, ami mindössze 15 millió forintba került volna. Az új egységben 12 éves gyarapodásunk 150 ezer darab könyv férne el. Egy egység elhelyezése és megőrzése mindössze száz forintot emésztett volna fel. A hihetetlenül olcsó megoldás tülk a technikában az állványok (a polcok) rendszerére csupán a tetőt kell felhúzni. A színteket így tulajdonképpen maguk a könyvek tartják... De pénzhány miatt e kérdés is lekerült a napirendről. A jelenlegi megoldás: szükségraktárak az egyetemi pincékben. A szál-

— Mennyibe kerül egy átlag külföldi könyv?

— Mondok egy példát. Megrendeltünk egy könyvet, amelynek a meghirdetett ára átszámítva 600 Ft. A megérkezett számla 6000 Ft-ról szól... De most csak hazai könyveket vásárolunk. Azt is minimálisan. Mutatok még egy példát. Egyébként ezt is a '86-os költségvetés terhére... „Az 1985. február 27-i AB-vásárlás összege: 1585 Ft”. Ez egy heti vásárlás végösszege. Szorozza meg 52-vel. Nem túl nagy összeg...

A könyvtár tehát a kötetes példányokkal gyarapszik (mint kiemelt központ, min-

den Magyarországon meglehetősen kiadványból kapunk egy példányt.) Azonban: a szépirodalmat a Somogyi Könyvtárnak, a biológiaiit Kecskemétnak, az orvosiit a SZOTE-nek kell átadni. Az átadott könyveket tehát nekünk ismét pénzért kell beszerezni.

— Mit lehet tenni a költségvetési keret növeléséért?

— Semmit. Az egyetem egész pénzügyi helyzetét ez jellemzi. A költségvetés stagnál, helyesebben (a bérfelesztésen kívül) általában 1 százalékkal emelkedik, amit azonban csak alapellátásra kell fordítani, azaz az általános iskolára.

Az energia ára évek óta emelkedik, a postaköltség most nőtt a duplájára. Az egyetemnek volt egy „KK” elnevezésű forrása (a külső megbízások munkák jövedelme). Főleg a TTK, és a Kibernetikai Laboratórium váltak ilyenek. Ebből került pénz mindenre, amire különben nem lett volna, s most ez a bevétel is módszeresen csökken; az üzemeknek a megrendelőnek sincs erre anyagi bázisuk.

— Mit lehet tenni ebben a helyzetben?

— A népgazdaság jelenlegi helyzetében semmit. A pénztelenség emiatt az egész könyvtári hálózatot, sőt felsőoktatásunk egész rendszerét jellemzi. Hónapról hónapra nő a lemaradásunk a nemzetközi tudományos színvonalától. Az új tudományos eredmények nem fognak eljutni hozzánk.

— Milyen a könyvtár technikai ellátottsága?

— Igen, például a megfelelő másoló kapacitás talán segíthetne az elmaradás felszámolásában, legalábbis ami a szakirodalmi ellátottságot illeti. De valutális nehézségek miatt ez nincs. Mint ahogy nincs könyvtárunknak számítógépe sem. A könyvtár információs központ. Számítógép nélkül... Ez még az egyetemen belül is hátrányos helyzetet jelent.

— Ez nyilván nagy terhet ró a könyvtári dolgozókra. Mi a helyzet ezen a téren?

— Nemzetközileg elfogadott norma szerint minden tízezer kötetnyi gyarapodás után 1 fővel kellene növekednie a létszámnak. Az évi 12–13 ezer egységes (csak könyv!) emelkedéssel szemben azonban nálunk csökkent a dolgozók létszáma.

— Hogyan lehet ebben a helyzetben például a tárolási gondokat megoldani?

— Nehezen. Tárolási gondjainkat enyhítendő terveztük az udvartér beépítését. Biztató tárgyalásokat folytatunk az építkezéssel, ami mindössze 15 millió forintba került volna. Az új egységben 12 éves gyarapodásunk 150 ezer darab könyv férne el. Egy egység elhelyezése és megőrzése mindössze száz forintot emésztett volna fel. A hihetetlenül olcsó megoldás tülk a technikában az állványok (a polcok) rendszerére csupán a tetőt kell felhúzni. A színteket így tulajdonképpen maguk a könyvek tartják... De pénzhány miatt e kérdés is lekerült a napirendről. A jelenlegi megoldás: szükségraktárak az egyetemi pincékben. A szál-

lításhoz személyzetre, közlekedési eszközökre lenne szükség, egyik sincs.

— Ezek után kissé érthetetlennek tűnhet a kérdés a vasárnapi nyitva — helyesebben zárva...

— Nem bírtuk emberrel. Az elmúlt időszakban egy fő — és négy részfoglalkozásút bocsátottunk el anyagi okokból. Ráadásul heti 42 órára csökkent a munkaidő, s most már 40 óra felé tartunk. Nem lehet ugyanakkorra nyitvatartást produkálni.

— Vasárnaponként nem segíthetne a hallgatóság?

— A nyitvatartáshoz egész apparátusra van szükség. Az apparátus működőképessége pedig a résztvevők szakismeretétől függ. Az egyetemen könyvtár szak nincs. A főiskolán is most indul. Azonkívül itt az anyagi felelősség kérdése...

— Professzor Úr, Ön szerint meddig tart még ez a kulturális szempontból is válságos helyzet?

— Amíg az ország egészének gazdasági helyzete rendezve nem jön, amíg a kultúrát nem fogják preferálni, csak egyenjogúan kezelni, anyagilag is. Addig nincs mese: ki kell jönni abból, ami van.

Azonkívül pedig a lemaradásokat egyszer majd be lehet hozni. A folyóiratok kimaradt évfolyamait utólag is meg lehet venni, könyvként. Kétszeres áron...

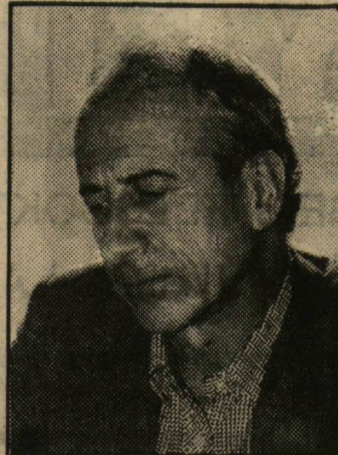
SZILASI LÁSZLO

Vendégünk volt: dr. Kapuy Ede

Sorozatunk keretében ez alkalommal dr. Kapuy Ede egyetemi tanárt, a JATE Elméleti Fizikai Tanszékének vezetőjét mutatjuk be olvasóinknak.

Dr. Kapuy Ede 1928-ban született, Győrben érettségizett, majd 1948-tól az ELTE (akkor még: Pázmány Péter Tudományegyetem) hallgatója, ahol 1952-ben végzett vegyész szakon. Ezután az ELTE Erdey-Grúz Tibor vezette Fizikai—Kémiai Intézetének tanárségéje lett, míg 1954-ben át nem került a Budapesti Műszaki Egyetem Fizika Tanszékére először aspiránsnak, majd adjunktusnak. 1958-tól az MTA Elméleti Fizikai kutatócsoportjának — melynek vezetője a világhírű fizikus, Gombás Pál volt — tudományos munkatársa, 1966-tól tudományos főmunkatársa. Gombás professzor tragikus halála után fél évig az igazgatói teendőket is ellátta. 1974 óta a Kvantumelméleti Kutatócsoport tudományos tanácsadója, egyetemünk tanszékvezetőnek 1983. júliusában nevezték ki, azóta áll a tanszék élén, közben műegyetemi tanácsadói állását is megtartotta.

Kandidátussá 1957-ben, egyetemi doktorrá 1960-ban avatták, s 1971-ben — miután a kvantummechanikai többletproblémák kutatása terén elért eredményeiért Akadémiai Díjban részesítették — a fizikai tudományok doktora címet nyerte el. A hatvanas évek elejétől kezdve a Magyar Tudományos Akadémia Atomhéjfizikai Albizottságának titkára; a Magyar—Kémikusok Egyesülete Kvantumkémiai Szakcsoportjának elnöke, a Fizikai—Kémiai Szakosztály vezetőségi tagja.

(Somogyi Levente felvétele)

Jelenlegi kutatási területe az atomok, molekulák elektronszerkezetének elméleti vizsgálata.

— Professzor úr, Ön közelről ismeri mind az ELTE, mind a BME, mind a JATE elméleti fizikai oktatását. Milyen különbségeket, problémákat vél e téren felfedezni? A szegedi fizika szakos hallgatók csaknem egyöntelmű véleménye, hogy az „elmfiz” túlságosan levezetéscentrikus, elsikkad benne a fizika.

— Valóban ismerem ezeket a kérdéseket, hiszen III. éves korom óta (akkor demonstratorként) részt veszek az egyetemi oktatásban. A levezetéscentrikusságról mondtakkal alapvetően egyetérték, bár megjegyzem, hogy a korábbihoz képest egyre kevesebb a levezetés. Tudomásul kell venni, hogy van néhány olyan alapvető összefüggés, amely levezetésének ismerete elengedhetetlen, de tisztában vagyunk azzal is, hogy az elsajátítandó anyag nagy mértékű kibővülése folytán minden részlet-alapoz levezetése az előadásokon lehetetlen. Ennél nagyobb problémának tartom azt, hogy míg az államvizsga tematikája országosan egységes (hiszen azt a Művelődési Minisztérium határozza meg), addig az előadások felépítése és az óraszámok egyetemenként különbözők. Erre konkrét példákat is tudok felhozni: szilárdtestfizikából a szegedi heti kötelező óraszám 2 óra előadás és 1 óra gyakorlat, ugyanez az ELTE-n 4 óra előadás és 1 óra gyakorlat. Statisztikus fizikából a szegedi óraszám 2 + 1, a budapesti ezzel szemben 4 + 2. Szólni kell arról is, hogy az ELTE-vel ellentétben a JATE-n a szupravezetés elméletéről egyik évben sem hirdettek kurzusokat.

— Mi volna a megoldás?

— Úgy gondolom, hogy annak a hallgatónak, aki úgy érzi, nem elengedhetetlen számára az előadások látogatása, meg kellene adni azt a lehetőséget: tanulhasson otthon. Igen ám, de ehhez jó jegyzetek, hozzáférhető szakkönyvek szükségesek. Sajnos azonban nálunk a jegyzetírás — noha szép dolog — egyáltalán nem kifizetődő, sőt a nyomdai átfutása három esztendő, ami érhetően hátráltatja sok jó jegyzet megszületését. Pozitív tendenciának tartom viszont azt, hogy a számítógépeknek az elméleti fizikában való alkalmazásával sikerült hallgatóink érdeklődését megnyerni.

— Hadd kérdezzem meg, hiszen egyre többeket foglalkoztat ez a kérdés: csökken-e Ön szerint az egyetem tudományos rangja?

— Kicsit csökken. Az okok nagyon bonyolultak, csak egyet említenék közülük a természettudományi karok vonatkozásában: manapság tanárnak nem az jelentkez a középiskolából, aki ku-

tatni akar. Ismeretes a tanári pálya elnökesedésének jelensége is. Régen voltak a tanárjelöltek között is olyanok, akiket tudományos ambíció fűtött, ma ezek száma elenyésző.

— Sokak — persze nem természettudományos szakemberek — kétségbe vonják az egzakt tudományok és a matematika gyakorlati hasznát. Nemrég az ES hasábjain a JATE rektorhelyettesét, Dr. Leindler Lászlót faggatták erről. Mi az Ön véleménye ezzel kapcsolatban?

— Természetesen vannak olyan területei a matematikának és az egzakt tudományoknak, ahol zseniális felfedezések konkrét anyagi haszon nélküliek. (Pl. néhány számelméleti felfedezés), azonban nem ez a jellemző. Gondoljunk meg: amíg régen a klasszikus mechanikával foglalkozó csillagász passzív megfigyelésre szorítkozhatott, addig ma a csillagász aktív: az űrhajózásban eredményeit közvetlenül kipróbálhatják. Valamilyen módon az elméleti fizika minden ága nyomot hagy a termelésben. Vegyük csak a számítógépes kémia eredményeinek felhasználását a gyógyszergyártásban. Régen a következő mechanizmus uralkodott: előállítottak egy gyógyszert, majd rendre kipróbálták — kísérleti úton — a különböző hatásait, tulajdonságait. Erre alkalmasági vizsgálat 10–15 millió dollárba is belekerült, s ha a gyógyszerről kiderült, hogy valamely tulajdonsága miatt ártalmas, ez a pénz veszendőbe ment. Ma arra törekszünk, hogy elektronszerkezet-vizsgálatainkkal — elméleti úton, számítógépek segítségével — előre kiszámíthatassuk az előállítandó vegyületek tulajdonságait így szintetizáljukra csak akkor kerül sor, ha azok kedvező képet mutatnak. A molekuláris méretű miniatürizációnak számos konkrét gazdasági hasznot hozó eredménye van születőben: sikerült pl. szerves anyagokból fémszerűen vezetőket létrehozni, s folynak a kutatások molekuláris méretű számítógéppalkatrészek előállítására.

— Gyarmati István Állami-díjas akadémikusnak a Természet Világa 1984/12-es számában megjelent interjúja nagy visszhangot váltott ki közéletünkben. Ennek kapcsán hogyan látja Ön a tudományos elit megnevelését?

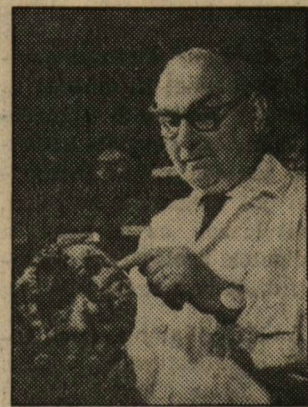
— Ugyanúgy. Az értelmiségnek az a része kap meg megfelelő pénzt, amely közvetlenül a piacra termel. Egy alapkutató intézet azonban 20–25 évre előre dolgozik, de egy gyári kutatóintézet mai eredményei is csak 5–10 év múltán kamatoznak a gyakorlatban. Így aztán ezen kutatók értékes produktuma nem válik annyira látványossá. A tudós pedig nem mehet el, mint a színész, hahknizni. Az anyagi megbecsülés hiánya visszatartja a teljesítményt. Ha előre akarunk lépni, ezen mindenképpen változtatnunk kell. Egy tudós példál, ha rendszeresen járhat tudományos ülésszakokra, szimpozionokra, körülbelül háromnegyed év előnye van azzal szemben, aki csak folyóiratokból értesül a legújabb eredményekről. Ezt azonban nehezen teheti meg az, akinek mondiuk evv őnapos szimpozionja hivatalosan biztosított pénz csak a taxiköltségre elég.

SANDI ISTVÁN

Archívumunkból

Előző számunkban Emlekezés Bartucz Lajosra címmel cikket közöltünk a szegedi antropológus professzor születésének századik évfordulójára alkalmából. Most két képet nyújtunk át az olvasónak, melyeket az idézett íráshoz utólag csatoltunk.

Az alábbi felvételhez egy rövid idézet dr. Farkas Gyula cikkéből: „Bartucz professzor az 1920-as években került kapcsolatba és később jó barátságba Móra Ferencel, aki a Dél-Alföld régészeti leletei mellett a különböző korok csontmaradványait is gyűjtötte, s aki ezzel megalapozta a JATE embertani tanszékének történelmi embertani gyűjteményét.”

A képen Bartucz Lajos látható munka közben társaságában, Móra Ferencel.

